Struktura praktické části diplomové (bakalářské) práce

Online studium

(letní semestr 2021)

Jednotlivé kapitoly praktické části se sepisují, když už máme výzkumná data sebrána a kdy je hodnotíme. Většinou však obsah těchto částí víme, protože jsme podle nich výzkum prováděli. Jde jen o to je nyní popsat

Struktura praktické části

1. Cíl výzkumu
2. Charakteristika zkoumaného vzorku
3. Výzkumná metoda (nástroj)
4. Formulace hypotéz, nebo formulace výzkumných otázek
5. Způsob provedení výzkumu – sběr dat
6. Metoda vyhodnocení dat
7. Výsledky výzkumu a jejich interpretace
8. Diskuse

- *Závěr*

Tyto části musí každá práce s praktickou částí obsahovat. Tato osnova zároveň vysvětluje princip výzkumu založeného na důkazech (*evidence-based knowledge*). Jde o všeobecně přijímané principy vědy, které musí každá akademická instituce dodržovat (vědci i studenti).
Je zapotřebí:

(1) znát výčet těchto kapitol,
(2) vědět, co mají obsahovat
(3) a vědět, proč je nutné každou kapitolu do práce zařadit. (Tím také lépe porozumíme, o co jde.)

Kvalitativní a kvantitativní výzkum

Mají určité odlišnosti, ale podobné základní principy.

Kvalitativní výzkum vychází ***ze slovních dat***, většinou z rozhovorů nebo pozorování, ale i z analýzy produktů, jako je kresba apod.). Někdy využívá kombinaci více zdrojů (např. rozhovory + pozorování, nebo rozhovory + anamnestické údaje, případně kombinace rozhovorů o jednom respondentovi z více zdrojů apod.).

Cílem je podrobné prozkoumání určitého jevu u menšího počtu respondentů:

- *Třeba **rozhovory** u 7 osob, kteří mají např. určitou nemoc či jiné specifikum*
- ***Dlouhodobé pozorování** několika jedinců s určitými specifiky (např. školní adaptabilita u 1-2 žáků se specifickými vzdělávacími potřebami).*
- *Mapování šíře kvality služeb konkrétního domova pro seniory a spokojenosti jeho obyvatel pomocí **více metod**.*

Patří sem i případové studie, etnografické práce, práce s investigativním přístupem a další.

Kvalitativní výzkumy nepracují s hypotézami (protože nejde něco „ověřit“), ale ***s výzkumnými otázkami*** (sledujeme a popisujeme celkový obraz nějakého jevu v jeho kontextu, prohlubujeme poznatky již známé).

Kvalitativní a kvantitativní výzkum

Kvantitativní výzkum vychází zpravidla z dat získaných pomocí dotazníků.

(1) Počítá se **výskyt jednotlivých variant odpovědí**, které ***se procentuálně vyčíslují***. Často takto porovnáváme odpovědi různých zkoumaných podskupin.

(2) Dotazníky se však mohou skládat **z otázek se škálovými odpověďmi**, které se dají převést na pořadově seřazenou stupnici a podle toho jim přiřadit čísla (např. Likertova škála).

- *Příklad takové otázky: **„Rád/a se seznamuji s novými lidmi“** - jak moc respondenty toto tvrzení vystihuje? 1=vůbec ne; 2=trochu; 3=středně; 4=hodně.*

- U těchto typů otázek je možné ***také porovnávat v jedné skupině více různých jevů, zda spolu souvisí*** – např. vztah mezi výše uvedenou radostí z kontaktu s novými lidmi a věkem respondentů (kolik jim je let). Můžeme zjišťovat, zda toto potěšení s věkem stoupá nebo klesá. U škálových odpovědi se místo procent uvádějí ***průměry a směrodatné odchylky***.

- **U kvantitativního výzkumu *formulujeme hypotézy***, které ověřujeme pomocí statistických výpočtů. (Nestačí pouze odhad „od oka“ na základě procent.)

1. Cíl výzkumu – stačí 1 odstavec

Známe ho od začátku. Vytvářeli jsme podle něj výzkumnou metodu.

U kvantitativního výzkumu: jaké vztahy zjišťujeme mezi jakými proměnnými.

- Je to obecná otázka (formulovaná jako věta oznamovací):

Cílem této práce bylo zjistit, jak se liší postoje vůči cizincům v závislosti na vzdělání respondentů (…zda se tyto postoje liší u mužů a u žen apod.).

- *Někde v textu práce by mělo být uvedeno i* krátké vysvětlení kontextu či důvodu, proč to vůbec zkoumáme.

U kvalitativního výzkumu nejde v cíli o zkoumání vztahů, ale o podrobný popis nějakého jevu a jeho kontextu (nebo o analýzu spektra zkušeností se stejnou životní situací apod.).

- Cíl výzkumu zde bude začínat např. formulací typu:

Výzkumná část bakalářské práce se zaměřuje na…

Cílem výzkumu je zkoumání (sledování, popisování apod.) nějakého jevu nebo souvislosti.

*Cílem výzkumu **nemůže** být např. „získat tři kazuistiky jedinců s určitým typem postižení“ <= v takovém cíli není zmíněný žádný jev, který bude zkoumán. Nejde tedy o výzkumný cíl.*

2. Charakteristika zkoumaného souboru

Popis souboru a podsouborů (v absolutních číslech i v %)

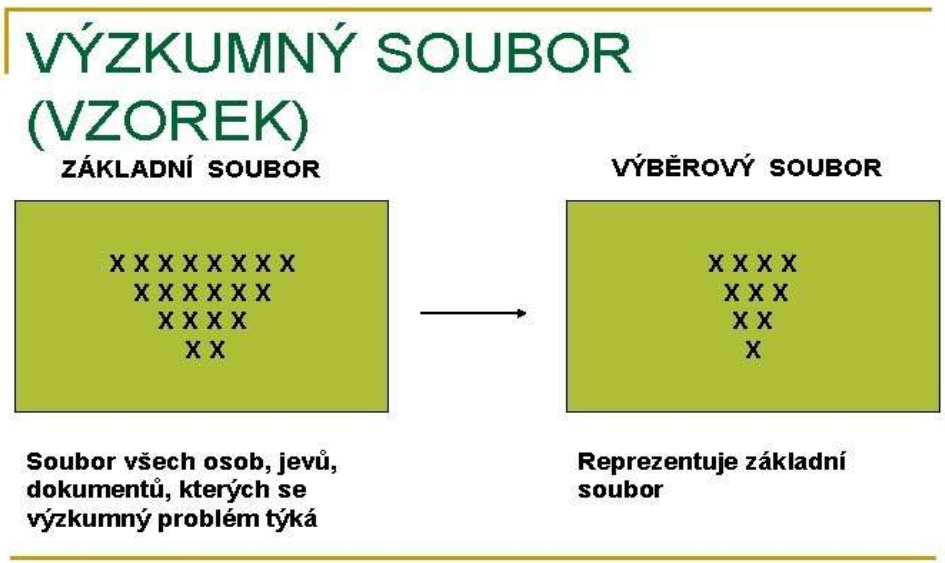
– Popisujeme základní sociodemografické údaje (většinou pohlaví, průměrný věk, vzdělání, případně lokalitu, etnicitu, pokud je to z hlediska zaměření výzkumu důležité…)

– To, co v popisu souboru uvedeme, závisí též na hypotézách či výzkumných otázkách (např. musíme uvést i typ a další specifika studované školy, zkoumáme-li rozdíly mezi skupinami studentů apod.).

2. Charakteristika zkoumaného souboru

– Důležitá je i **zmínka o tom, jak byl soubor vybrán** (zpravidla jde o **příležitostný výběr,** u kvalitativních dat třeba o **metodu sněhové koule** apod.). Způsob získání výzkumného vzorku je důležitý, často jde o specifickou populaci (např. vězni, vojenští kaplani, lidé s určitým onemocněním apod.)

(*víme, že nejde o reprezentativní vzorek, pracujeme „jen" s desítkami či stovkami respondentů, případně s „jednotkami"*) – to je pak nutné mít na zřeteli při interpretaci a při popisu limitů našeho výzkumu.

Příležitostný výběr je sběr dat ve skupinách, do kterých nám někdo umožní přístup (k souboru školních dětí se dostaneme např. díky našemu kamarádovi, který učí ve škole).

Metoda sněhové koule se uplatňuje u sběr dat u málopočetných skupin nebo u skupin, které je těžké kontaktovat (např. skupinu lidí, kteří se léčí s nějakým depresivním onemocněním, získáváme díky někomu z našich přátel s uvedeným problémem, který nás nakontaktuje na své známé se stejným problémem. Případně zase tito něčí známí mají další kontakty atd. Takto se za daných okolností nabaluje soubor.Þxistují různé další typy výběru vzorku. Vždy je důležité popsat, jakou cestou jsme se k respondentům dostali.

Popisné údaje o respondentech uvádíme **nejlépe v přehledné tabulce:**

Tabulka 1

Počet respondentů v jednotlivých podsouborech

	CHLAPCI	**DÍVKY**
1. ročník	29 (41,2 %)	24 (31,1 %)
3. ročník	25 (38,3 %)	22 (28,9 %)
5. ročník	35 (52,8 %)	26 (32,9 %)

Pozn: Procenta kdekoli v práci zaokrouhlujeme na jedno desetinné místo

Tabulek týkajících se charakteristik souboru může být i víc – z různých hledisek.

Stačí stručný popis metody.
U rozhovorů, pokud nešlo o strukturovaný rozhovor, se nepočítá s tím, že by dostávali všichni respondenti přesně stejné otázky. Uvádí se proto jenom témata, o kterých se v rozhovoru hovořilo.

3. Metoda (nástroj) výzkumu – stačí stručně

a. U dotazníku nebo písemného textu či volného zadání:

Obecný popis nástroje, typu položek (otázek) a způsobu jejich vyhodnocování (např. Likertova šestistupňová škála) – *pár vět*

- a lze jej zde rovnou uvést; v případě většího rozsahu raději odkázat na formuláře, které zařadíme do příloh.

b. Ostatní metody se popíší obdobně:

Rozhovory – soupis témat rozhovoru

Způsob pozorování a jeho zaměření (a záznamový arch)

Design výukového experimentu apod.

Také u pozorování se popisuje, co bylo pozorováno a jak. Při strukturovaném pozorování se uvádí také záznamový arch.

V případě provádění experimentu (třeba nějaké pedagogické intervence apod.) se zde popíše, co je podstatou experimentu, v čem přesně spočíval.

Podobně též např. u dalších produktů činnosti (znění zadání u volných písemných textů, u kreseb apod.)

4. **U kvantitativního výzkumu** následuje **formulace hypotéz**

Hypotézy – ověřujeme na základě počtů stejných odpovědí, **z procent**, nebo u škálových odpovědí **z průměrů a směrodatných odchylek**. Následně **statisticky ověřujeme** významnost těchto nálezů (zpravidla buď rozdílů mezi podsoubory, nebo korelačních vztahů mezi „číselnými“ otázkami.

Hypotézy *jsou malé dílčí předběžné teorie, které jsme si sami vytvořili buď na základě:*

- ***Pročtené literatury*** *(např. na základě výzkumného poznatku o určitém jevu v německých sociálních službách se rozhodneme ověřit, zda totéž platí i v českých podmínkách,*

- *nebo na základě* ***naší vlastní zkušenosti, pozorování.*** *Všimli jsme si nějakého jevu a chceme zjistit, zda je možné jej opravdu prokázat (nebo podrobněji prozkoumat). Viz dále:*

ZÍSKÁVÁNÍ POZNATKŮ EMPIRICKOU CESTOU

Zde jsou znázorněny vztahy mezi zkušeností, teorií a hypotézou:

Hypotézu tedy dedukujeme (=z našich dílčích poznatků nebo na základě naší zkušenosti usuzujeme na nějakou souvislost, která by měla platit i obecněji).

ZDE NAJDETE VÝKLAD **V POZNÁMCE:**

Ověřování hypotézy

Když dojde k potvrzení hypotézy, můžeme přijmout naši původní teorii.

Pokud statistika hypotézu nepotvrdí, nemůžeme ji přijmout. Pak musíme zkontrolovat, zda jsme někde neudělali chybu:

(a) *dedukovali jsme ze znalostí a zkušeností logicky správně hypotézu?*

(b) *vytvořili jsme pro její ověření vhodný výzkumný nástroj?*

(c) *zvolili jsme vhodný výzkumný soubor?*

(d) *použili jsme pro vyhodnocení správnou statistickou metodu?*

(e) *Interpretovali jsme správně data?*

Pokud jsme tyto kroky zkontrolovali a nenašli žádné pochybení, je na místě zamítnout hypotézu.

ZDE NAJDETE VÝKLAD V POZNÁMCE

Hypotéza (shrnutí a zpřesnění):

- Jednoduchý předpoklad určitého vztahu mezi DVĚMA JEVY – česky: PŘEDPOKLAD VZTAHU NĚČEHO S NĚČÍM JINÝM (a měli bychom být v případě potřeby schopni zdůvodnit, proč tento předpoklad máme).

- Podmínkou však je její OPERACIONALIZOVATELNOST, aby se z každého zkoumaného jevu dala vytvořit proměnná (něco, co se dá nějak změřit)

  (obtížné je to v případě velmi obecných pojmů – *nálada*, *duše*, *moudrost…*)

  - *Pak je nutné tyto jevy konkretizovat a rozložit do řady ověřitelných jevů.*

ZDE NAJDETE VÝKLAD V POZNÁMCE

Hypotéza – *příklad a antipříklady:*

„Staří lidé jsou méně tolerantní než mladí dospělí.“

– Kdo je „*starý člověk*“ a kde ho budeme hledat?

– Co je to „*tolerance*“? Chování, nebo i názory a postoje?

Hypotéza nemá být tautologická – opisující samu sebe – např.:

- *Hazardní hráči hrají proto, že jim hra přináší potěšení* (= to bude platit za každých okolností, jde o princip hry).

- *Lidé, kteří prožívají velkou životní pohodu, jsou méně neurotičtí než lidé, kteří v pohodě nejsou* (= neuroticismus je ze své podstaty definovaný tím, že tito lidé moc pohody nezažívají, protože mají zvýšenou úzkostnost. Nutno však dodat, že opačně tento vztah už platit nemusí).

Jak bylo řečeno, obecné, abstraktní či nadpřirozené jevy, které nejde rozložit do měřitelných jednotek, nelze výzkumně zpracovávat. Nelze např. zkoumat ani míru Boží dobroty apod.

Hypotéza *– antipříklad - II:*

Hypotéza se nemá odvolávat na síly nebo ideje, které nejsou vědecky uchopitelné.

– Nelze např. testovat hypotézu, že *„morální principy jsou člověku dány Bohem“*.

- Jaký počet hypotéz či výzkumných otázek? **2-6 je optimum**

V případě kvalitativních výzkumů používáme (místo hypotéz) **výzkumné otázky**

- (rozhovory, kazuistiky, pozorování, projektivní techniky, volné písemné výpovědi)
  - získaná data tvoří **SLOVA**. Podstatou vyhodnocení není zjištění četnosti výskytu nějakého tématu, ale **komplexnější popis zvoleného tématu.**
- Výzkumné otázky jsou „měkčí“, neptáme se na konkrétní vztahy mezi proměnnými.
- Sdělujeme v nich, **co budeme při analýze kvalitativních dat sledovat**, na co se zaměříme a co podrobně ve větším kontextu prozkoumáme …

  případně i to, **jaká témata se u zkoumaného problému mohou objevit** a v jakých souvislostech.

ZDE NAJDETE KOMENTÁŘ V POZNÁMCE

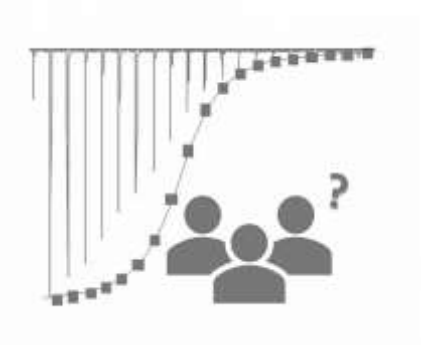

5. Způsob provedení výzkumu

- Jde o **popis, jakým způsobem byla data získána**:
- kdo je sbíral
- kde byly sbírány
- *(příp. i jakou instrukci jsme dali respondentům)*
- jak dlouho trvalo vyplňování dotazníků, pozorování či rozhovory **(průměrná doba, max. – min.)**
- U rozhovorů a pozorování i způsob zaznamenávání
- informace o zájmu či nezájmu respondentů, odmítnutí účasti…
- ETICKÁ STRÁNKA PROVEDENÍ VÝZKUMU: informovaný souhlas, anonymita apod.
- *Další podmínky sběru dat - přítomnost pedagoga či jiných osob,…*

6. Metoda vyhodnocení dat:

- **U kvantitativních** (číselných) dat bude uvedena **KONKRÉTNÍ STATISTICKÁ METODA** – např. χ^2, výpočet směrodatné odchylky a T-test, Pearsonův korelační koeficient apod.

- **U kvalitativních** (slovních) dat bude uveden a popsán **TYP KONKRÉTNÍ KVALITATIVNÍ ANALÝZY:** např. **tematická analýza** (TA) s využitím *otevřeného; axiálního kódování;* **případová studie** (s využitím *otevřeného, příp. i axiálního kódování)*; **obsahová analýza** (CA); **interpretativní fenomenologická analýza** (IPA); **diskurzivní analýza** (DA), **narativní analýza** apod.

  - *Délka popisu metody cca 1 odstavec až 1 strana textu*

ZDE NAJDETE KOMENTÁŘ V POZNÁMCE

7. Výsledky kvantitativního výzkumu a jejich interpretace

Sledujeme, co výsledky vypovídají o respondentech

Číselné výsledky uvádíme do přehledných tabulek n. grafů (grafy **v % !!!**).

(1) Ptáme se na níže uvedené otázky a (2) přemýšlíme o tom, co odpovědi vypovídají o našich respondentech:

- Jaké odpovědi respondentů se vyskytují nejčastěji?
- Jaké odpovědi oproti očekávání chybí nebo se vyskytují jen málo?
- Statisticky významné rozdíly mezi zkoumanými skupinami (podsoubory)
- To, co je nějak překvapivé.
- ***Co výsledky o respondentech vypovídají? Proč by tomu tak asi mohlo být?***

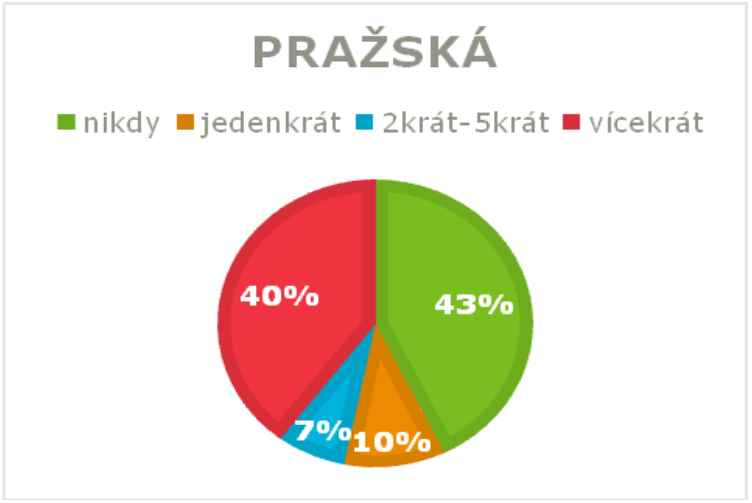
Při odpovídání na uvedené otázky ***vycházíme z procentních výsledků a z vypočítaných statistických rozdílů.***

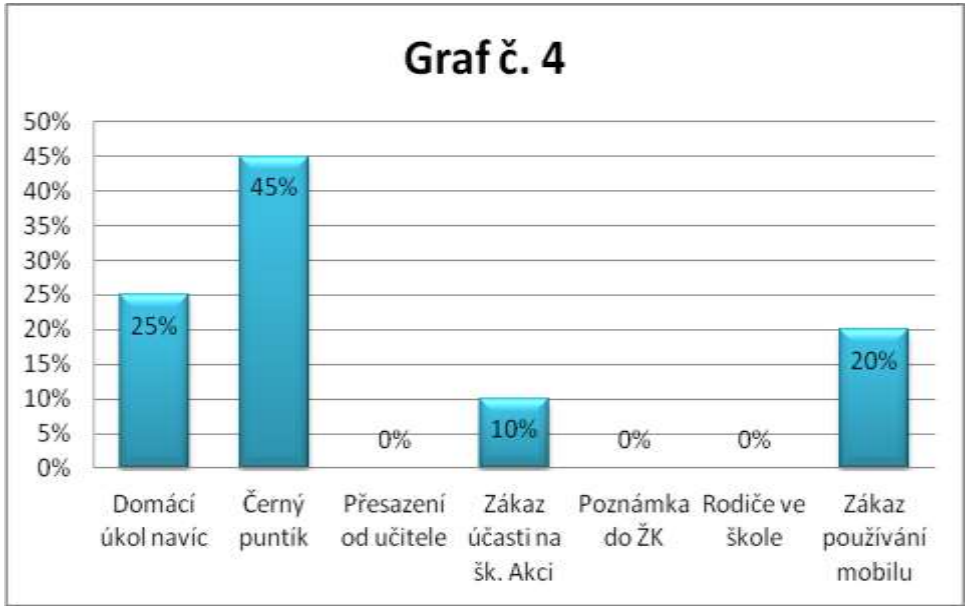
Příklad: Kluci se v dospívání svěřují se svými citovými či partnerskými problémy statisticky významně častěji kamarádkám (či partnerkám) než kamarádům - PROČ?

VIZ POZNÁMKA:

Volba grafů

Koláčový graf používáme jen pro jednu možnou odpověď.
Sloupcový graf používáme při možnosti zaškrtnout víc než jednu odpověď:

Zde jsou možné ukázky grafů. Možné je vytvořit je v Excelu, kde je to velmi snadné.

Studenti však nesprávně používají koláčové grafy i u otázek, kde mohli respondenti zvolit víc než jednu možnost.
Koláčový graf se používá pouze u otázek s jedinou možno odpovědí !!!! (např. věk, počet bodů v testu apod.)
V ostatních případech volíme jakýkoli jiný graf (sloupcový, případně spojnicový aj.)

Výsledky výzkumu – kvalitativní „slovní“ data:

Slovní výsledky – rozhovory, kazuistické studie, volné písemné texty, na určité téma, zápisy ze zúčastněného pozorování:

- Nahrávky (rozhovorů) se musí přepsat (ale jejich doslovný přepis se v práci neuvádí, pouze anonymizované ukázky a ilustrativní úryvky – viz níže) a vytisknout na papír.
- Text se několikrát čte a pak se kódují (=„pojmenovávají“) sekvence, které se vztahují ke sledovaným tématům. Můžeme jít i „za“ výzkumné otázky a vytvářet kódy k výpovědně důležitým sekvencím i mimo ně, pokud se jejich obsah nějak vztahuje k cíli výzkumu.
- Kódy vyjadřující podobné obsahy poté zobecňujeme do společných kategorií (témat). Ty podrobně popíšeme.
- Proces kódování a vytváření kategorií popisujeme v metodě zpracování dat.
- **Ve „Výsledcích výzkumu“ uvádíme vytvořené kategorie (témata) a jejich popis.** Kategorie jsou **ilustrativně doplněny o úryvky** z nasbíraného materiálu (*viz více příští přednáška*).

ZDE NAJDETE KOMENTÁŘE V POZNÁMCE:

Výsledky výzkumu – kvalitativní „slovní“ data:

- *…. (pokračování)*

- Někdy má význam i „kvantitativně“ uvést četnost vyskytujících se kategorií (témat). Zde většinou uvádíme počet respondentů z celkového počtu, např. že *určité téma uvedli 4 z 6 oslovených respondentů.*

- Pozornost věnujeme **i jednotlivým informačně zajímavým výpovědím**, i těm, které se nedají nikam zařadit (**+** komentář k nim – ***v čem jsou zajímavé?***).

8. Diskuse

U kvantitativního výzkumu: Porovnání výsledků s hypotézami – postupně jednu po druhé

- ***Verifikace*** (hypotézu můžeme přijmout) x ***falsifikace*** (hypotézu zamítáme).

U kvalitativního výzkumu: U výzkumných otázek nejde o verifikaci. Spíš o volnou diskusi nad výsledky u každé z výzkumných otázek – co se objevilo a o čem to vypovídá? Vychází se z vytvořených kategorií či témat.

U obou typů výzkumu v diskusi vždy uvádíme ještě tyto informace:

- Porovnání našich výsledků s tím, to jsme se dočetli v literatuře.
- Další zajímavé poznatky, které výzkum přinesl, i když nebyly předmětem hypotéz ani výzkumných otázek.
- Upozornění na limity výzkumu (pokud jsme je nedali do Závěru práce)
- (případně další nápady, co ze zjištěného vyplývá apod., pokud to není v Závěru)